

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАКОРДОННИХ МОДЕЛЕЙ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Д. О. Шевчук

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ФІН-31,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – к.е.н., доцент О. О. Ляхович

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті проаналізовано спрощену систему оподаткування в Україні, її переваги та недоліки. Досліджено світовий досвід моделей ефективного спрощеного оподаткування, зокрема Польщі, Великобританії та США. Надано пропозиції щодо вдосконалення вітчизняної системи оподаткування.

Ключові слова: спрощена система оподаткування, групи податків, відсоткові ставки оподаткування.

The article analyzes the simplified taxation system in Ukraine, its advantages and disadvantages. Light evidence of models of effective simplified supply in Poland, Great Britain and the USA has been studied. The proposal has been given a thorough supply system.

Keywords: simplified taxation system, groups of taxes, interest rates of taxation.

Спрощена система оподаткування є одним із найважливіших елементів податкової системи будь-якої держави. Вона має на меті стимулювати розвиток малого підприємництва, сприяти легалізації доходів і зменшенню неформальної зайнятості. Вітчизняний досвід застосування спрощеної системи оподаткування є неоднозначним. З одного боку, дана система сприяла розвитку малого підприємництва і зменшенню неформальної зайнятості. З іншого боку, її критикують за можливість ухилення від оподаткування, дискримінаційність та прогалини в системі. У світовій практиці спрощена система оподаткування є широко поширеною. Вона застосовується в більшості країн світу, в тому числі в розвинених економіках.

Значна кількість економістів та фінансистів досліджували цю тему. Наприклад, Ковальчук І. С. проводив аналіз рівня оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні. Ткачик Л. П. та Бешко О. Я. розглядали спрощену систему оподаткування як інструмент агресивного податкового планування. А також багато інших вчених, таких як: О. Чабанюк, В. Мороз, А. Крисоватий та О. Покатаєва та ін. внесли значний вклад у дослідження цієї тематики. Серед практиків та теоретиків постійно точаться суперечки, щодо побудови спрощеної системи оподаткування, яка буде ефективною для сучасної економіки України. Адаже впровадивши ефективні інструменти даної системи, держава буде сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, що в свою чергу підвищить рівень загального добробуту в країні, збільшить надходження до державної казни.

Метою статті є дослідження української моделі спрощеного оподаткування та пошук шляхів вдосконалення її на основі вивчення кращого світового досвіду.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності (далі – ССО) – це особливий механізм справляння податків і зборів, при якому окремі податки і збори замінюються на сплату єдиного податку, а також застосовується спрощений облік та звітність [1]. Іншими словами ССО – це система оподаткування, яка передбачає спрощену процедуру сплати податків та зборів для малого та середнього бізнесу. ССО є одним із важливих інструментів

підтримки малого підприємництва, оскільки вона дозволяє бізнесу зменшити податкове навантаження та полегшити бухгалтерський облік. В Україні ССО була запроваджена в 1998 році. З того часу вона зазнавала неодноразових змін. На сьогодні ССО, створена на підставі Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва», передбачає чотири групи платників податків. Компанія може самостійно обрати спрощену систему оподаткування ФОП, якщо відповідає вимогам, встановленим для груп платників [2]:

1) 1-ша група – ФОП, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню та їх обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

2) 2-га група – ФОП, які здійснюють діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам ЄП та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

- не використовують працю найманих осіб або їх кількість не перевищує 10 осіб;

- обсяг доходу не перевищує 834 розміри мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

3) 3-тя група – ФОП, які не використовують працю найманих осіб або кількість найманих осіб не обмежена, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 1167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

4) 4-та група – сільськогосподарські товаровиробники – ФОП, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства (далі – ФГ), зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство».

Серед переваг українською моделі ССО слід зазначити те, що у нас були спрощені податкові процедури. Платники податків на єдиному податку звільняються від сплати податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб, а також від обов'язку вести бухгалтерський облік. Також зменшується податковий тиск на ФОПів. Платники податків на єдиному податку сплачують податки за єдиною ставкою, яка залежить від групи платника податків.

На жаль, вітчизняна модель має велику кількість недоліків та прогалин в системі. В першу чергу вони пов'язані зі зловживаннями з боку суб'єктів господарювання та ухиленням від сплати платежів, породженням соціальної несправедливості, різноманітними правовими колізіями та ризиками понесення збитків через недосконале законодавство. Бувають моменти з неузгодженістю нормативно-правової бази оподаткування в деяких аспектів. Часто суб'єкти застосовують різні хитрощі з метою обходу системи. Недосконалість механізму нарахування та стягнення єдиного податку є вразливим місцем ССО. Адже він по суті не є єдиним – платники сплачують й інші платежі (ПДВ, ЄСВ тощо). Також слід згадати про такий недолік, як неможливість використання спрощених процедур суб'єктами, які на невеликий відсоток перевищують межу за масштабами діяльності; незацікавленість суб'єктів малого підприємництва перейти на спрощену систему оподаткування [3].

Україні слід застосовувати світовий досвід успішних моделей, де спрощені податки використовують для стимулювання малого та середнього бізнесу. Наприклад, податкова система США, яка вважається однією з найбільш розвинутих систем та в якій податки відповідають не просто фіскальним завданням, а виступають в якості найважливішого інструменту регулювання економіки.

В США існує система оподаткування малого бізнесу (Small Business Tax Schedule), яка передбачає знижені ставки податку на прибуток для підприємств з оборотом до 250 000

доларів. Ця система доступна для компаній, які відповідають певним критеріям, зокрема річний дохід не повинен перевищувати 250 000 доларів для компаній, що працюють у сфері торгівлі та послуг, і 157 500 доларів для компаній, що працюють у сфері сільського господарства. Компанія повинна бути зареєстрована в США та повинна вести бухгалтерський облік відповідно до вимог IRS. Підприємства, які відповідають цим критеріям, можуть вибрати один із двох варіантів спрощеної системи оподаткування: звичайний варіант (Schedule C) або варіант для фермерів (Schedule F). Дохід від бізнесу оподатковується за ставкою податку на прибуток фізичних осіб, яка становить 10, 12 або 22% залежно від доходу. Компанії, які використовують ССО США, можуть подавати податкову декларацію за допомогою простого онлайн-формуляру та не зобов'язані надсилати ряд звітів, які вимагаються від компаній, що не використовують спрощену систему. Використовуючи ССО, підприємці можуть скористатися більш низькими ставками податку на прибуток.

Однак ССО США також має певні недоліки, зокрема вона не є доступною для всіх організацій. Також корпорації такого типу оподаткування часто втрачають доступ до деяких податкових пільг, які доступні компаніям, які не використовують спрощену систему. Ще одним недоліком можна виділити відсутність достатньої інформації для правильного визначення свого податкового зобов'язання. У цілому, спрощена система оподаткування може бути хорошим варіантом саме для малого бізнесу, які не ведуть всі форми фінансової звітності.

У Великобританії ССО можлива для підприємств із сумою доходів до 20 млн дол. та кількістю найманих працівників не більше 100 чоловік. Для такої категорії підприємств ставка податку становить 21% від загальної суми прибутку. Оподаткований прибуток має бути менший ніж 100 млн фунтів стерлінгів. У Великобританії немає єдиного визначення малого підприємства. Малі та середні підприємства, як правило, підпорядковуються таким же правилам розрахунку та декларування доходів, як і інші платники податків, хоча є незначні винятки. В числі таких винятків вирізняються й спрощені вимоги до звітності. Згідно з законодавством Великобританії, якщо річний дохід підприємства становить не менше 15 тисяч фунтів стерлінгів, то воно зобов'язане лише заповнити просту податкову декларацію без приведення докладних про свою діяльність або активах/зобов'язаннях. Крім того, якщо сумарні зобов'язання підприємства за рік складають менше 500 фунтів стерлінгів, то воно не платить по рахунках за наступний рік і звільнене від авансових платежів. Воно просто платить те, що з нього вимагається на дату закриття балансу – це сприяє збільшенню оборотних коштів.

Також у Великобританії діє система оподаткування малого бізнесу (Small Business Rate), яка передбачає знижену ставку податку на прибуток для підприємств з оборотом до £150 000. Ця система доступна для компаній, які: є зареєстрованими в Великобританії, не є компаніями з обмеженою відповідальністю та не є підприємствами, які надають професійні послуги, як-от юридичні, медичні або бухгалтерські послуги. Якщо підприємство відповідає цим критеріям, то отримує можливість сплачувати податок на нерухомість за ставкою 0,1% від загальної вартості нерухомості. Це означає, що бізнес буде заощаджувати до 90% від звичайної ставки податку на нерухомість, яка становить 0,9%. До переваг цієї системи належать: знижена ставка податку на нерухомість, про яку нещодавно йшлося, просте ведення бухгалтерського обліку та зручна система подання податкової декларації. Компанії в Великобританії повинні подавати податкову декларацію до 31 липня та щорічно підтверджувати, що вони відповідають цій системі. Серед недоліків – низька ставка доходу, зважаючи на середньорічні доходи для цієї країни [4].

На нашу думку, найбільш раціональним для нашої країни є досвід польської спрощеної системи, яка є дуже гнучкою та передбачає широкий діапазон ставок – від 2 до 20%, застосування яких залежить від економічного виду діяльності підприємця: 2% – продаж

вироблених непромисловим способом товарів рослинного або тваринного походження, сировина для яких була вирощена цим же підприємцем; 3% – організація громадського харчування, торгівля продуктів і напоїв (крім алкогольних), продаж риби рибалками тощо; 5,5% – будівельні роботи; 8,5% – громадське харчування з алкоголем, виготовлення виробів з матеріалу замовника, доходи від оренди якщо вони не перевищили 100 тис. злотих на рік; 10% – продаж майнових і немайнових прав або їх частин; 12,5% – оренда, що перевищує 100 тис. злотих на рік; 17% – паркування, готелі, програмне забезпечення, оптова торгівля, туристичні поїздки, продаж авто; 20% – медсестри, акушери, лікарі приватної практики, зубні техніки, перекладачі, вчителі-репетитори.

Переваги польської моделі ССО для економіки країни: стимулювання, за рахунок якого з'являється можливість зменшити податкове навантаження, що сприяє його розвитку та зростанню; збільшення податкових надходжень. Адже ССО дозволяє збільшити податкові надходження за рахунок збільшення кількості платників податків. ССО може сприяти покращенню інвестиційного клімату в країні, оскільки вона може бути одним із факторів, що приваблює іноземних інвесторів. У Польщі ставки податку для спрощенців можуть бути вдвічі нижчими, ніж в Україні. Наприклад, польський підприємець, який займається виробництвом або торгівлею, може платити лише 3% податку від доходу, тоді як в Україні ставка для всіх спрощенців становить 5%. Також варто згадати про можливість не сплачувати ПДВ. У Польщі спрощенці можуть не сплачувати ПДВ, якщо їхній дохід не перевищує 225 тисяч злотих на рік. Це може бути особливо вигідно для малих підприємців, які не мають великого обороту. Ще одною перевагою є більш низький ЄСВ. Єдиний внесок на загальнообов'язкове соціальне страхування в Польщі становить 14,76% від мінімальної заробітної плати, тоді як в Україні він становить 22%. Це означає, що польські підприємці мають менше витрат на соціальне страхування. Результати порівняльного аналізу вітчизняної та польської спрощених моделей оподаткування подано у таблиці.

Таблиця

Показники	Українська спрощена модель оподаткування	Польська спрощена модель оподаткування
Ставка	5% від доходу	від 2 до 20% від доходу, залежно від виду діяльності
Дохід	Дохід не може перевищувати 1,5 мільйона гривень на рік	Дохід не може перевищувати 2 мільйони злотих на рік
ПДВ	Не потрібно сплачувати ПДВ	Не потрібно сплачувати ПДВ, якщо дохід менший 225 000 злотих на рік
ЄСВ	Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) за себе для пенсійного стажу у розмірі 22% від мінімальної заробітної плати	Єдиний внесок на загальнообов'язкове соціальне страхування (ZUS) у розмірі 14,76% від мінімальної заробітної плати

Отже, для підвищення ефективності спрощеної системи оподаткування в Україні потрібно застосовувати підходи польської моделі у вітчизняній практиці. Для початку потрібно виконати наступні рекомендації: розширити перелік видів діяльності, які можуть бути включені до ССО (це дозволить залучити до цієї системи більшу кількість платників податків; покращити адміністрування, що дозволить зменшити можливості для зловживань; створити механізм стимулювання переходу підприємств на потрібну модель, яка дозволить збільшити кількість платників податків, які використовують цю систему.

1. Офіційний портал Державна податкова служба України. URL: <https://kyivobl.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-406892.html> (дата звернення: 01.10.2023).
2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.10.2023).
3. Коба О. В., Шинкар Ю. Л. Порівняльний аналіз загальної та спрощеної системи оподаткування: особливості застосування, проблеми та напрями їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 25. Ч. 1. С. 116–119.
4. Деркач Ю. А. Спрощені системи оподаткування: переваги, недоліки та шляхи їх усунення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.6. С. 155–162.